

Ημερολόγιο Κολοκάσια · Σφακιά 2023

Ελληνική μετάφραση των μηνιαίων σχολίων

1. Μισά άγρια και σίγουρα τόσο ελεύθερα όσο τα Αγρίμια που τραγουδιούνται στο Ριζίτικο τραγούδι είναι τα κατσίκια που τριγυρίζουν ανάμεσα στον Καλλικράτη, τον Πατσιάνο και τα Κολοκάσια. Τα χιμάδια τους (οι χειμερινοί βοσκότοποι) βρίσκονται στην πραγματικότητα στο επίπεδο της ακτής, αλλά δεν ακολουθούν κανένα ποιμενικό κώδικα. Αν ο ιδιοκτήτης θέλει ψητό κατσίκι, δεν την πιάνει εύκολα και πρέπει να πιάσει το ντουφέκι 🍷.
2. Το ψωμί και ιδιαίτερα το παξιμάδι (κατά προτίμηση από κριθάλευρο) από τα Σφακιά είναι γνωστά και δημοφιλέστατα σε όλη την Ελλάδα. Σε αντίθεση με σήμερα, μεγάλες εκτάσεις στα οροπέδια της Ανώπολης, του Ασκύφου, του Ασφεντού, του Καλλικράτη χρησιμοποιούνταν για την καλλιέργεια σιτηρών. Το μακροχρόνιο παξιμάδι ήταν η βασική τροφή των βοσκών που περνούσαν τα καλοκαίρια μακριά από κανένα αρτοποιείο στα Λευκά Όρη. Βρεγμένο με λίγο νερό είναι πολύ καλύτερο από το ψωμί που μπορείς να αγοράσεις στις μέρες μας στα μαγαζιά. Λιχουδιά είναι ο ντάκος που είναι στρωμένο με ντομάτα, ελαιόλαδο, μυζήθρα και μυρωδικά.
3. Το *Anacamptis pyramidalis* (γνωστό και ως Σατύριον) είναι ένα από τα είδη ορχιδέας, μαζί με διάφορες άλλες, που παραδοσιακά χρησιμοποιούνται για την παρασκευή του σαλεπιού, ένα γλιώδες ζεστό ρόφημα που διατίθεται ως στιγμιαίο παρασκεύασμα και στα τουρκικά σούπερ μάρκετ της Γερμανίας. Σύμφωνα με το δόγμα των αντιστοιχιών, το σαλέπι θεωρείται αποτελεσματικό μέσο ανάκτησης της αναπαραγωγικής δύναμης από την αρχαιότητα, όσον αφορά το σχήμα των δύο στρογγυλών βολβών που κάθονται ο ένας δίπλα στον άλλο. - Μια σφακιώτικη ορχιδέα σπάνια έρχεται μόνη της: στο βάθος δύο άλλα είδη.
4. Το Σφακιανό Πρόβατο είναι μια ξεχωριστή ελληνική ράτσα προβάτων γαλακτοπαραγωγής. Το κρέας είναι επίσης πεντανόστιμο και εκτιμάται ιδιαίτερα τοπικά και παρασκευάζεται συχνά ως πιλάφι ή αντίκριστο (μικρή φωτογραφία). Αν και η φυλή δεν είναι ιδιαίτερα παραγωγική, προτιμάται από τους ντόπιους κτηνοτρόφους για την ανθεκτικότητά της και τη μη απαιτητική φύση της. Χαρακτηριστικό είναι το προφίλ της μύτης που είναι κυρτό. Σύμφωνα με τη Wikipedia, ο συνολικός αριθμός των καθαρόαιμων ατόμων του είδους είναι 66.000 (νομίζεις πολύ περισσότερα).
5. Ακόμη και στα Κολοκάσια υπάρχουν ακόμη 7 εκκλησίες σήμερα. Η «πρωτεύουσα» Χώρα Σφακιά είχε κάποτε 100, εκ των οποίων τα 42 είναι ακόμα ορατά, αν και εν μέρει λίγο ερειπωμένη, όπως εδώ του Αγίου Νικολάου, ακριβώς δίπλα στην ανακαινισμένη Αγία Παρασκευή. Με τη βοήθεια του πλούσιου εικονογραφημένου και χαρτογραφημένου, εξαιρετικά ενημερωτικού οδηγού του Γιώργου Δαλιδάκη (κωδικός QR, 74 MB), μπορείτε να τα περπατήσετε όλα κατά μήκος αρχαίων μονοπατιών με εκπληκτική θέα, αλλά θα πρέπει να προγραμματίσετε μερικές μέρες για αυτό.
6. Δίπλα στο δρόμο από το κέντρο της Ανώπολης προς την Αράδαινα, στα αριστερά βρίσκεται αυτό το αρχοντικό, το παραδοσιακό σπίτι της Χατσάλιας, άλλοτε επίσης καφενείο, το οποίο διατηρείται ακόμη αρκετά και είναι κυριολεκτικά εξαιρετικό λόγω της διώροφης κατασκευής του. Στα περισσότερα σημεία βρίσκουμε ακόμη τέτοια αρχιτεκτονικά ίχνη του πρώην πλούτου, που πέτυχαν λίγοι Σφακιώτες σε παλαιότερους αιώνες, π.χ. μέσω του θαλάσσιου εμπορίου ξύλου, τυριού, σιτηρών. Δυστυχώς, η πολυώροφα κατασκευή είναι ακόμη πιο επιρρεπής στη σήψη από το μονώροφα σφακιανό καμαρόσπιτο. Ο κωδικός QR λέει μια ιστορία για το πρώην καφενείο.
7. Μετά από 650 χρόνια, ήρθε η ώρα για μια γενική ανακαίνιση του φρουρίου, το οποίο υποτίθεται ότι θα εξασφάλιζε την ακτή των Σφακίων για σχεδόν 300 χρόνια υπό τους Ενετούς και στη συνέχεια για περισσότερο από δύο αιώνες υπό Τουρκοκρατία. Έχουν ειπωθεί πολλές ιστορίες για το επιβλητικό κτίριο, από τους τρελούς *razzi* από τον Πατσιάνο που γκρέμιζαν τη νύχτα ό,τι έχτισαν οι κατακτητές τη μέρα, μέχρι τη θρυλική μάχη του 1828 που κατέστρεψε ένα επιτιθέμενο σφακιανό στρατό. Αλλά από τότε τον Μάιο οι Δροσουλίτες σαν είδος *Fata Morgana* θυμίζουν σε όλους τους «βλέποντες» τη σφαγή με *son et lumière*. Με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, οι εργασίες αναστήλωσης του φρουρίου συνεχίζονται εδώ και δύο χρόνια.
10. Πριν το βιομηχανικό τσιμέντο βρει το δρόμο του στα Σφακιά στα μέσα του 20ου αιώνα, ο ασβέστης, φτιαγμένος με παραδοσιακό τρόπο από τον ασβεστόλιθο που υπάρχει παντού εδώ, ήταν σημαντικό οικοδομικό υλικό. Υπήρχε κύριο συστατικό κονιάματος και σοβά, καθώς χρησιμοποιόταν και για την ετήσια λεύκανση του εσωτερικού χώρου. Όπως πολλές δουλειές στο χωριό, η παραγωγή ασβέστη γινόταν συλλογικά. Ο τοπικός εθνογράφος Κανάκης Γερωνιμάκης, που πέθανε το 2022, περιγράφει και εικονογραφεί αυτό και πολλά άλλα χωριάτικα έργα και έθιμα στο βιβλίο του *Η Κρήτη στο πρόσφατο παρελθόν* (Αθήνα 1998). Στη φωτογραφία βλέπομε υπολείμματα ασβεστοκάμινου νότια του Καψοδάσους.
11. Αφού οι ελιές γλίτωσαν σε μεγάλο βαθμό από το δάγκωμα της μύγας της ελιάς το 2021 λόγω των εξαιρετικά υψηλών θερμοκρασιών, το *Dacus oleae* χτύπησε σχεδόν ανεμπόδιστα σε φυτείες που λειτουργούσαν βιολογικά το 2022. Ένα τελευταίο μέτρο είναι τότε μόνο η πρώιμη συγκομιδή των μερικών ακόμη άγουρων καρπών από τα τέλη Οκτωβρίου (βλ. Παλιατσέας 1942, QR-Link) Η απόδοση είναι χαμηλότερη, αλλά το λάδι είναι πολύ καλής ποιότητας. Οι πρώιμες βροχές ευνοούσαν επίσης το παράσιτο, αλλά μαλάκωσαν τα σκληρυμένα εδάφη, καθιστώντας λιγότερο δύσκολη τη χειροκίνητη χαλάρωση αμέσως μετά τη συγκομιδή, προωθώντας έτσι την πρόσληψη θρεπτικών συστατικών.
12. Οι κάτοικοι των Λιβανιανών, ενός εξίσου απομονωμένου χωριού βορειοδυτικά του Λουτρού, άντεξαν περισσότερο από ό,τι σύμβαινε στα Κολοκάσια - χωρίς δρόμο ή ηλεκτρικό ρεύμα μέχρι τη δεκαετία του 1990. Όταν όμως επιτέλους ήρθαν οι υποδομές, σχεδόν όλα τα σπίτια είχαν ερημώσει. Ένα κυρίως μη επανδρωμένο καφενείο *self-service* θυμίζει τη φιλοξενία παλιάς σχολής. Στα τέλη του 2022, ένας από τους τελευταίους κατοίκους κοίταζε την άβυσσο του φαραγγιού της Αράδαινας, στην άκρη του δρόμου, που τώρα οδηγεί ακόμη και στις 2 εκκλησίες του Αζωγυρέ, που είναι έρημος για πάνω από 100 χρόνια.